

İçtihadın Temel Noktaları

BİREYSEL BAŞVURU

Madde 34- Bireysel Başvurular

İşbu Sözleşme ve protokollerinde tanınan hakların Yüksek Sözleşmeci Taraftar'dan biri tarafından ihlali sonucunda mağdur olduğu iddiasında bulunan her gerçek kişi, hükümet dışı her kuruluş veya kişi grupları Mahkeme'ye başvurabilir.

Kuralın Amacı

1. Bireysel başvuru hakkını tanıyan 34. madde, kişilere **uluslararası alanda gerçek anlamda dava açma hakkı vermektedir**. Bu hak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin oluşturduğu sistemin etkin bir şekilde işletilmesinin temel unsurlarından olup, insan haklarının korunması açısından gerekli olan mekanizmanın köşe taşıdır. (*Loizidou/Türkiye* (ilk itirazlara ilişkin karar), 23 Mart 1995, Seri A no. 310, § 70 sayılı karar; *Mamatkulov ve Askarov/Türkiye* [BD], no. 46827/99 ve 46951/99, §§ 100 ve 122, AİHM 2005-I).

2. Sözleşme, **yaşayan bir belge** olup, günümüz şartları göz önüne alınarak yorumlanmalıdır. Mahkeme'nin içtihatlarında köklü bir şekilde yer edinmiş olan bu yorum yöntemi, 34. madde için olduğu gibi, Sözleşme'nin usule ilişkin hükümleri açısından da geçerlidir (*Loizidou/Türkiye* (ilk itirazlara ilişkin karar), 23 Mart 1995 tarih, Seri A no. 310, § 71 sayılı karar).

Başvuru Hakkını Özgürce Kullanma

3. Mahkemeye başvuru hakkı **mutlak** bir hak olup, hiçbir engellemeye tabi tutulamaz. Bu ilke, Sözleşme organlarıyla iletişimde bulunma özgürlüğü anlamına gelir (hapisanede yazışmaların denetlenmesi: *Peers/Yunanistan*, no. 28524/95, § 84, AİHM 2001-III). Aynı yönde bkz. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önündeki Yargılama Aşamalarına Katılan Kişilere İlişkin 1996 Avrupa Sözleşmesi* (CETS 161).

4. Yetkililer, başvuru sahiplerine, her ne türde olursa olsun, şikâyetlerini geri çekme veya değiştirme yönünde baskıda bulunmaktan kaçınmalıdırlar. Mahkemeye göre, söz konusu baskı, **doğrudan zorlama** ve başvuru sahiplerine veya muhtemel başvuru sahiplerine, onların ailelerine veya yasal temsilcilerine yönelik yapılan çok açık sindirme eylemleri şeklinde gerçekleşebileceği gibi, **dolaylı** eylem veya **temaslar** şeklinde de ortaya çıkabilir (yetkililerin başvuruyla ilgili sorgulama yapması: *Akdivar ve diğerleri/Türkiye*, 16 Eylül 1996 tarihli, 1996-IV, § 105; başvuru sahibinin avukatına karşı cezaî soruşturma açma tehditleri: *Kurt/Türkiye*, 25 Mayıs 1998, 1998-III, §§ 159–165; hakkaniyete uygun tatmin talebiyle ilgili olarak başvuru sahibinin avukat ve tercümanının emniyet görevlileri tarafından sorgulanması: *Fedotova/Rusya*, no. 73225/01, §§ 49–51, 13Nisan 2006; başvuru sahibinin avukatı ve doktoruyla görüşmemesi: *Boicenco/Moldova*, no. 41088/05, §§ 158-159, 11 Temmuz 2006; başvuru sahibinin avukatıyla cezaevinde yaptığı görüşmenin gizliliğine saygı gösterilmemesi: *Oferta Plus SRL/Moldova*, no. 14385/04, § 156, 19 Aralık 2006; cezaevi yetkililerinin tehditleri: *Petra/Romanya*, 23 Eylül 1998 tarihli, 1998-VII, § 44; cezaevi idaresinin, iç hukuk

yollarının tüketilmediği gerekçesiyle bir başvuru formunu Mahkemeye göndermeyi reddetmesi: *Nourmagomedov/Rusya*, no. 30138/02, § 61, 7 Haziran 2007). Bireysel başvuruya getirildiği iddia edilen herhangi bir engellemeyi somut olayın kendi koşulları hafifletebilir: *Syssoyeva ve diğerleri/Letonya* [BD], no. 60654/00, §§ 118 vd., AİHM 2007.

Muhatap Devletin Yükümlülükleri

5. Mahkeme, İÇtüzüğü'nün 39. maddesine dayanarak, **geçici tedbirler** alınmasını kararlaştırabilir. Belirtilen tedbirlere uyulmaması, Mahkeme'nin bu konudaki kararından sonra vuku bulan olaylar ışığında, söz konusu hakkın kullanılmasına gerçek bir engel teşkil etmediği şeklinde değerlendirilse bile (*Olaechea Cahuas/İspanya*, no. 24668/03, § 79, 10 Ağustos 2006), başvuru sahibinin bu hakkını gerektiği gibi kullanmasının engellendiği şeklinde yorumlanarak, 34. maddenin ihlal edildiği sonucuna varılacaktır (*Mamatkulov ve Askarov/Türkiye* [BD], no. 46827/99 ve 46951/99, § 128, AİHM 2005-I). Ancak belirtilmelidir ki, İÇtüzüğü'nün 39. maddesinin uygulanması yönündeki basit bir talep, devleti, başvuru sahibini iadesini askıya alması açısından yükümlülük altına sokmaya yeterli değildir (*Al-Moayad/Almanya* (déc.), no. 35865/03, §§ 122 vd., 20 Şubat 2007).

6. Mahkeme her ne kadar olayların gerçeğe uygun bir şekilde saptanmasından sorumlu ise de, ilgili tüm bilgileri sunarak Mahkemeye aktif bir şekilde yardımcı olmak tarafların yükümlülüğünde olup, tarafların bu konudaki davranışları delillerin elde edilmesinde göz önünde bulundurulabilir. (*İrlanda/Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978, Seri A, no. 25, § 161). Elindeki bilgileri tatminkâr bir açıklama yapmaksızın Mahkemeye sunmaktan kaçınması, ilgili hükümetin sorumluluğunun doğmasına yol açabileceği gibi, şikâyetlerin dayanaksız olup olmadığı konusunda verilecek karar üzerinde de etkili olabilir (gözetim kayıtlarının sunulmaması: *Timurtaş/Türkiye*, no. 23531/94, §§ 66 ve 70, AİHM 2000-VI; veya soruşturma dosyasının örneğini alma konusundaki imkânsızlık: *Imakayeva/Rusya*, no. 7615/02, § 201, AİHM 2006). Bir avukatın, müvekkilinin başvurusu açısından önem taşıyan sağlık dosyasına erişiminin önlenmesi de bireysel başvuru hakkının kullanılmasına engel teşkil eder (*Boicenco/Moldova*, no. 41088/05, § 158, 11 Temmuz 2006). Hükümetin bazı ek bilgileri sağlamada gecikmesi “üzüntü verici” olarak nitelendirilmiş, ancak bu husus bireysel başvuru hakkının kullanılmasına engel sayılmamıştır. (*Öcalan/Türkiye* [BD], no. 46221/99, § 201, AİHM 2005-IV).

7. Mahkeme tarafından yürütülen soruşturma veya yerinde incelemenin (Sözleşme'nin 38. maddesi) etkili bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için, her türlü kolaylığın sağlanması taraf devletlerin yükümlülüğündedir (*Çakıcı/Türkiye* [BD], no. 23657/94, § 76, AİHM 1999-IV). Mahkemenin yürüttüğü soruşturma veya yerinde inceleme işlemlerine konacak engeller 38. maddenin ihlalini oluşturur (*Chamaiev/Gürcistan ve Rusya*, no. 36378/02, § 504, AİHM 2005-III).

Başvurunun Niteliği

8. Kapsam: Sözleşme'nin 1. maddesi uyarınca, herhangi bir kişi, bir taraf devletin yargısal yetkisini kullandığı sınırlar içerisinde bir ihlalin ortaya çıktığını iddia ediyorsa, söz konusu devlete karşı Sözleşme'yi ileri sürebilir (*Van der Tang/İspanya*, 13 Temmuz 1995, Seri A no. 321, § 53). Mağdur, Sözleşme'nin hangi maddesinin ihlal edildiğini belirtmek zorunda değildir (*Guzzardi/İtalya*, 6 Kasım 1980, Seri A no. 39, § 61). Bu konuda, “Yer ve Kişi Yönünden Sözleşme'ye Uygunluk” ve “Mağdur Kavramı”na ilişkin temel noktalara bakınız.

9. Hak Sahipleri: Herhangi bir gerçek veya tüzel kişi, milliyetine, ikametgâhına, medeni haline ve hukuki durum veya ehliyetine bakılmaksızın bireysel başvuru hakkını kullanabilir (velayet sahibi olmayan annenin çocuğu için başvuru yapma hakkı: *Scozzari ve Giunta/İtalya* [BD], no. 39221/98 ve 41963/98, § 138, AİHM 2000-VIII; reşit olmayanların başvuru hakkı: *A./Birleşik Krallık*, 23 Eylül 1998, 1998-VI). Geniş anlamda her türlü hükümet dışı kuruluşlar (kamusal yetkilerle donatılmış olanlar hariç) başvuru hakkını kullanabilir (kamusal yetki kullanmayan kamu hukuku kuruluşlarına örnek olarak: *Les saints monastères/Yunanistan*, 9 Aralık 1994, Seri A no. 301-A, § 49 ve *Radio France ve diğerleri/Fransa*, no. 53984/00, §§ 24–26, AİHM 2003-X; hukuken ve malî yönden devletten bağımsız kuruluşlar: *Compagnie maritime de la République islamique d'Iran/Türkiye*, no. 40998/98, §§ 80-81, AİHM 2007). Bununla birlikte, kamusal yetkiler kullanan bir belediye mağdur olarak kabul edilemez (*Section de commune d'Antilly/Fransa*, no. 45129/98, AİHM 1999-VIII). Üye sayısına bakılmaksızın, ulusal yasalara uygun olarak kurulan herhangi bir bireyler grubu da başvuru niteliğinde kabul edilebilir (*Gorraiz Lizarraga ve diğerleri/İspanya*, no. 62543/00, § 39, AİHM 2004-III).

10. Mahkeme, herhangi bir yasanın Sözleşme'ye uygunluğunun *in abstracto* denetlenmesine yönelik ve *actio popularis* (halk ithamı) niteliğindeki başvuruları daima reddetmiştir (*De Becker/Belçika*, 27 Mart 1962, Seri A no. 4, § 14, *Klass ve diğerleri/Almanya*, 6 Eylül 1978, Seri A no. 28, § 33).